

Module Professionele basis

Colofon

Opleidingsmodules Docent Basisvaardigheden. Mei 2018.

Dit product is tot stand gekomen op initiatief van Steunpunt Basisvaardigheden. Het is ontwikkeld door:

- CINOP, 's-Hertogenbosch
- Freudenthal Instituut, Universiteit Utrecht
- ITTA, Amsterdam

De uitvoering is mogelijk gemaakt door financiering vanuit Tel Mee Met Taal.

Auteurs: Marlies Elderenbosch, Elwine Halewijn, Miryam de Hoo, Vincent Jonker, Inge van Meelis, Petra Popma, Riet Thijssen, Monica Wijers, Myrthe Wildeboer

Eindredactie: Riet Thijssen

Bureauredactie: Nathalie Kuijpers

CINOP

iTTA

 Universiteit Utrecht
Freudenthal Instituut

Module Professionele basis

1

Module Professionele basis

Begrippenlijst.....	6
1 – Uitgangspunten	7
Inleiding.....	7
Voor welke docenten?	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
Maatwerk.....	7
Benadering	7
Profiel van de opleider.....	8
Overzicht van de modules.....	8
Indeling per module.....	8
2 – Opbouw Module	11
3 – Checklist leerproces	13
4 – Overzicht bijeenkomsten.....	16
Bijeenkomst 1 – Introductie en de kennismaking	16
Bijeenkomst 2 – De doelgroep nader in beeld	19
Bijeenkomst 3 – Hoe leren (laagopgeleide) volwassenen?.....	21
Bijeenkomst 4 – Pedagogisch-didactische benaderingen.....	24
Bijeenkomst 5 – Begeleiden van groepen.....	26
Bijeenkomst 6 – Individuele begeleiding en coaching van leerders.....	28
Bijeenkomst 7 – Presentaties leerteams en evaluatie.....	30
5 – Toetsing en beoordeling.....	32
Eindopdracht	32
Eindopdracht	32
6 – Literatuur.....	33
Verplichte literatuur	33
Aanbevolen literatuur	35

Begrippenlijst

Hieronder staat een aantal begrippen verklaard die in deze modules een cruciale rol spelen. Voor uitleg van andere begrippen rond de volwasseneneducatie kunt u de begrippenlijst van Het Begint Met Taal¹ raadplegen.

Opleider	De organisatie/docent-opleider die deze module verzorgt
Docent	De docent die deze module volgt.
Leerder	Deelnemer van het traject dat door de docent wordt verzorgd.
Leerdersportret	Beschrijving van een eigen deelnemer waarin relevante kenmerken voor de betreffende module zijn verwerkt.
Casus	Geval uit de praktijk, dat dient als uitgangspunt voor de verdieping en concretisering van de theorie. Een casus kan fictief zijn.

¹ Zie Literatuurlijst

1 – Uitgangspunten

Inleiding

De Modules Docent Basisvaardigheden vormen een structureel aanbod voor docenten rekenen, NT1 en digitale vaardigheden voor volwassenen. NT2 is hierin niet meegenomen omdat hiervoor al een opleiding bestaat.

Met deze modules kunnen docentenopleiders een scholingsaanbod doen aan docenten.

De Modules Docent Basisvaardigheden zijn een uitwerking van het Raamwerk Docent Basisvaardigheden². In dit raamwerk zijn de bouwstenen de bijbehorende indicatoren beschreven van de functie docent basisvaardigheden. In de modules zijn de bouwstenen uitgewerkt tot praktische richtlijnen voor het inrichten van modules die samen een compleet aanbod voor docenten basisvaardigheden vormen.

Voor welke docenten?

De modules zijn gericht aan de opleider die de inhoud ervan overdraagt aan docenten die al een pedagogische achtergrond hebben en die, via stage of baan, werkzaam zijn in de praktijk van de volwasseneneducatie. Per module zijn specifieke instroomeisen geformuleerd (bijvoorbeeld het vereiste taalniveau voor het volgen van module NT1), deze staan in de Opbouw van de module (H.2) vermeld.

Maatwerk

Het is niet noodzakelijk alle modules te volgen. Als een docent al op andere manieren enkele bouwstenen heeft verworven, kan hij deze als het ware afstrepen. Op die manier kan hij een pakket op maat samenstellen. Ook in de module zelf is maatwerk leidend: de docenten gaan zoveel mogelijk zelf op zoek naar de antwoorden op hun leervragen en ze zijn zelf verantwoordelijk voor hun leerproces.

Benadering

In de aanpak staat het ontwikkelen van competenties centraal. De docent verwerft de competenties op theoretisch en praktisch gebied en staat zelf aan het stuur van zijn leerproces. Dit heeft gevolgen voor de werkwijze: de docenten werken vaak in leerteams die zelfstandig aan de slag gaan om kennis te vergaren en praktijkervaringen uit te wisselen. Hoe dit precies in zijn werk gaat, verschilt per module en is daarom per module uitgewerkt.

Het traject is een vorm van blended learning: naast het opzoeken van literatuur speelt het online delen en becommentariëren van elkaars resultaten en bevindingen een grote rol in het leerproces.

Als opleider bepaalt u samen met de docenten zelf welke online-omgeving u gebruikt. Let erop dat de omgeving een

- chatfunctie heeft;
- mogelijkheid biedt voor het uploaden van documenten;
- herkenbaar is;
- gebruiksvriendelijk is.

2 Voor nadere gegevens van alle genoemde bronnen in dit document zie H.6, Literatuurlijst

Profiel van de opleider

Om de kwaliteit van de module te waarborgen is er een profiel voor de opleider opgesteld. Dit profiel kan per module verschillen. Een opleider voor de module Professionele basis moet:

- een docentenopleiding of certificering NT1 en/of NT2 hebben afgerond;
- op de hoogte zijn van alle relevante thema's die tot het vakgebied behoren;
- ruime praktijkervaring hebben in het onderwijs aan de doelgroep, dus:
 - o ervaring hebben met het trainen van groepen docenten;
 - o ervaring hebben met de doelgroep.

De organisatie van de opleider dient ofwel een lerarenopleiding te zijn die is opgenomen in het Centraal Register opleidingen Hoger Onderwijs (CROHO), ofwel ingeschreven te staan in het CRBKO-register.

Overzicht van de modules

De volgende modules zijn uitgewerkt:

Module 1: De Professionele basis

Module 2: Coaching

Module 3: NT1

Module 4: Rekenen

Module 5: Eigen vaardigheid rekenen

Module 6: Digitale vaardigheden

Module 7: Intake

Module 8: Samenwerken met vrijwilligers en andere betrokkenen

Module 9: Afstandsleren

Zie ook de website: fi.uu.nl/nl/modulesbasisvaardigheden/

Indeling per module

Elke modulebeschrijving bestaat uit de volgende onderdelen:

1. Opbouw van de module

Hierin staat algemene informatie over de module, waarin gegevens over de module als de studiebelasting, de toelatingseisen, het aantal bijeenkomsten, de relevante bouwstenen en een algemene beschrijving zijn opgenomen.

Elke module is verdeeld over een aantal bijeenkomsten van drie uur. Het aantal bijeenkomsten verschilt per module: sommige modules zijn 'zwaarder' dan andere. In dit schema staan alle bijeenkomsten vermeld met een globale aanduiding van wat per bijeenkomst aan de orde komt.

2. Checklist leerproces: Bouwstenen en indicatoren

Elke module is verdeeld over een aantal bijeenkomsten van drie uur. Het aantal bijeenkomsten verschilt per module: sommige modules zijn 'zwaarder' dan andere. In dit schema staan alle bijeenkomsten vermeld met een globale aanduiding van wat per bijeenkomst aan de orde komt.

3. Uitwerking bijeenkomsten

De kern van het document bestaat uit de uitwerkingen per bijeenkomst: deze vormen de basis voor de verwerving van de competenties.

Elke bijeenkomst bestaat uit verschillende onderdelen. Per onderdeel staat de activiteit beschreven, het doel van de activiteit en het materiaal dat daarvoor nodig is. Aan het einde van elke bijeenkomst staat het huiswerk vermeld, opdrachten die in de eigen lespraktijk kunnen worden uitgevoerd en de documenten die in het dossier opgenomen worden (onderdeel van de eindbeoordeling).

De bijeenkomsten zijn niet uitgewerkt in de vorm van concrete lesplannen, maar als richtlijnen. Soms is bij wijze van illustratie of voorbeeld een concrete werkvorm beschreven, maar het staat elke docent vrij andere voorbeelden te gebruiken. De uitwerking kan ondersteuning bieden bij de inrichting maar is niet bedoeld als voorschrift.

4. Toetsing en beoordeling en eindopdracht

In dit gedeelte worden alleen de summatieve toetsing en (eind)beoordeling beschreven. Hoe omgegaan wordt met formatieve toetsing en beoordeling, bijvoorbeeld in de vorm van feedback, is aan de opleider. Bij elke module is individuele begeleidingstijd begroot, die voor begeleiding en beoordeling gebruikt kan worden.

In het geheel van elke module zijn alle bouwstenen en zoveel mogelijk indicatoren verwerkt. Dit geheel wordt beoordeeld als 'goed', 'voldoende' of 'niet afgerond'. In het laatste geval zal de docent verbeteringen of aanvullingen moeten leveren totdat de module met minimaal een voldoende kan worden afgerond.

De vorm van de toetsing en beoordeling is aangepast aan de betreffende module.

In alle modules wordt gewerkt met een (digitaal) dossier waarin de docent alle producten verzamelt. Vaste onderdelen van dit dossier zijn:

- Alle producten van het huiswerk. Dit zijn zowel de uitwerkingen van theorieopdrachten als de verslagen (schriftelijk, audio- of video-opnamen) van opdrachten die in de praktijk zijn uitgevoerd.
- Een verslag van de persoonlijke ontwikkeling (beginsituatie, leerproces, leeropbrengst en reflectie).
- Eindproducten van het werken in leerteams (met een persoonlijke reflectie).

Daarnaast verschillen de vormen van beoordeling per module: in sommige modules is een eindopdracht toegevoegd, in andere niet.

De beoordeling van de praktijk (het begeleiden van leerders) vindt plaats *in* de praktijk door een praktijkbegeleider. Dit kan een leidinggevende of een meer ervaren collega zijn. Deze beoordeling wordt opgenomen in het dossier. De opleider heeft de eindverantwoordelijkheid voor de beoordeling van de totale module, inclusief de praktijk.

Als opleider bent u zelf verantwoordelijk voor de weging en de cesuur van de beoordelingen. U beslist immers zelf wat u daadwerkelijk aanbiedt: de modules geven richting maar schrijven niet voor. U bepaalt dus zelf wanneer het dossier voldoende is en wanneer niet.

Heeft de docent aan de door u opgestelde criteria voldaan, dan krijgt hij een deelcertificaat voor die module. Alle deelcertificaten samen zouden kunnen leiden tot een certificaat Docent Basisvaardigheden wanneer de docent ook een docentenopleiding of onderdeel NT2 heeft afgerond, of bijvoorbeeld tot het certificaat Docent Basisvaardigheden NT1, wanneer de docent deelcertificaten heeft voor de modules van de professionele basis (1 en 2), de module van één vakgebied (in dit voorbeeld module 3) en de modules 7, 8 en 9.

5. Literatuur

Onder de laatste bijeenkomst van de module staat de literatuur vermeld: verplicht en aanbevolen. De verplichte literatuur kan een rol spelen in de bijeenkomsten: sommige onderdelen zijn hierop gebaseerd.

Het is aan te raden om ook de literatuurlijst als richtlijn te beschouwen: het is van belang de kennis te blijven actualiseren en door regelmatig te blijven zoeken kunnen de meest publicaties worden opgespoord.

2 – Opbouw Module

De opbouw van de module is gebaseerd op het Raamwerk Docent Basisvaardigheden, waarin de vaardigheden zijn beschreven in termen van bouwstenen en indicatoren.

Titel	Module 1 – Professionele basis
Studiebelasting	100 uur, verdeeld in: <ul style="list-style-type: none"> • 7 bijeenkomsten van 3 uur • 15 uur groepswork • 30 uur zelfstandig werken • 15 uur individuele begeleiding door opleider en praktijkbegeleider • Eindopdracht: 20 uur Daarnaast 50 uur praktijk Interval tussen de bijeenkomsten: 3 weken
Toelatingseisen	Eigen vaardigheden op het gebied van taal, rekenen en NT2 (bouwsteen 7). Het advies is om deze module tegelijkertijd volgen met een van de vakmodules.
Bouwstenen	1, 2, 3, 4 en 8
Aanbevolen doorlooptijd	15 - 20 weken
Werkwijze met betrekking tot deze module	<p>Deze module bevat een grote theoretische component, die handelt over het leren kennen van de achtergronden van de doelgroep en van de pedagogisch-didactische benaderingen passend bij deze doelgroep. Daarom is er relatief veel tijd ingeruimd voor zelfstudie. In de bijeenkomsten worden verschillende aspecten belicht vanuit de theorie, waarna docenten zich aan de hand van casussen (PGL³) buigen over een probleem of leervraag en die vervolgens individueel uitdiepen. In groepswork (fysiek of online) brengen zij hun bevindingen samen. Hierbij horen ook opdrachten en kleine (actie)onderzoeken (bijvoorbeeld observeren, interviewen).</p> <p>Het uitgangspunt is dat u als opleider de verschillende onderwerpen niet zelf behandelt, maar dat de docenten de kennis hierover zoveel mogelijk zelf vergaren, met elkaar delen en aanscherpen in de uitwisseling met elkaar en met u als opleider. Het voordeel hiervan is dat de kennis dieper verankerd is en dat docenten van elkaar leren. Ze werken in leerteams die bij voorkeur zijn samengesteld uit ervaren en minder of onervaren docenten.</p> <p>Elk leerteam buigt zich over een onderwerp en formuleert tijdens een brainstorm onderzoeksvragen hierover. Het leerteam bespreekt waar de antwoorden op deze vragen te vinden zijn: in de literatuur, in de praktijk of door middel van interviews met collega's of cursisten.</p> <p>De onderzoeksvragen worden na de brainstorm verdeeld over de teamleden en elk teamlid gaat zelfstandig aan de slag met de hem toegewezen onderzoeksvragen. In een online omgeving delen de teamleden hun bevindingen en maken daar een presentatie van.</p> <p>Tijdens de eerstvolgende bijeenkomst scherpen ze deze presentatie aan en houden hem voor de rest van de groep. Ze beantwoorden vragen van de andere docenten en noteren commentaar en aanvullingen van u als opleider.</p>

³ PGL: Probleemgestuurd leren. Via internet is hier meer uitleg en informatie over te vinden.

	De leerteams fungeren ook als klankbordgroep voor individuele opdrachten buiten de bijeenkomsten, zoals praktijkopdrachten of lesbeoordelingen, en als werkgroepen voor het uitvoeren van kleinere opdrachten binnen en buiten de bijeenkomsten.
Overzicht bijeenkomsten	1. Introductie en kennismaking <ul style="list-style-type: none"> • Intro op module binnen de opleiding • De doelgroep in beeld • Algemeen beeld van de doelgroep in Nederland • Vormen van leerteams
	2. Nadere kennismaking met de doelgroep laagopgeleide volwassenen <ul style="list-style-type: none"> • Doelgroep: kenmerken, leermotieven en leervragen • De doelgroep in beeld (vervolg) • Leerteams
	3. Leertheorieën: Hoe leren volwassenen? <ul style="list-style-type: none"> • Leertheorieën: hoe leert de doelgroep? • Leertheorieën in de praktijk • Leerteams
	4. Pedagogisch-didactische benaderingen <ul style="list-style-type: none"> • Inrichten leeromgeving • Achtergronden pedagogische en didactische benaderingen • Individuele begeleidingsplannen
	5. Begeleiden van groepen – coachend lesgeven <ul style="list-style-type: none"> • Groepsdynamica • Interculturele communicatie NT1 en NT2 • Leerteams of differentiatie
	6. Begeleiden van individuen <ul style="list-style-type: none"> • Leerproblemen en andere belemmeringen • Coachend lesgeven • Individuele begeleiding/coaching
	7. Afsluiting: presentaties <ul style="list-style-type: none"> • Afsluitende presentaties van de leerteams • Terugblik competenties en leervragen

3 – Checklist leerproces

De docenten vullen voorafgaand aan de eerste bijeenkomst de Checklist leerproces in, die gebaseerd is op die bouwstenen uit het Raamwerk Docent Basisvaardigheden⁴ die in deze module aan bod komen. De ingevulde checklist zal opgenomen worden in het persoonlijk dossier van de docent. De docent verwerkt deze checklist daarvoor in een beschrijving van zijn beginsituatie waarin ook de eigen leervragen worden opgenomen.

De waarderingen betekenen achtereenvolgens: 0: ik beheers dit niet, 1: ik beheers dit een beetje, 2: ik beheers dit redelijk, 3: ik beheers dit goed. De docenten vullen eerst de indicatoren in en beslissen op basis daarvan in welke mate ze de bouwsteen als geheel beheersen.

Bouwsteen 1 Kent de doelgroep laagopgeleide⁵ volwassenen	0 – 1 – 2 – 3
Indicatoren	
1. Kent de doelgroep laagopgeleide volwassenen en hun diversiteit aan achtergronden, culturen, onderwijservaringen, motieven, attitudes en belemmeringen.	0 – 1 – 2 – 3
2. Kent de leermotieven, leervragen en leerdoelen van laagopgeleide volwassenen en hun verschillende leerstijlen.	0 – 1 – 2 – 3
3. Kan deze kennis toepassen in de lespraktijk en daarmee aansluiten bij wat voor de leerder relevant is.	0 – 1 – 2 – 3
4. Kan omgaan met leerders met een laag taalniveau en zijn taalniveau daaraan aanpassen.	0 – 1 – 2 – 3
Bouwsteen 2 Beheerst de algemene andragogische (pedagogische) competenties betreffende het leren van laagopgeleide volwassenen	0 – 1 – 2 – 3
Indicatoren	
5. Kent verschillende benaderingen van het leren van laagopgeleide volwassenen en hun theoretische achtergrond.	0 – 1 – 2 – 3
6. Is in staat het leervermogen en de studievaardigheden van leerders te versterken. En ondersteunt en begeleidt leerders in hun proces naar zelfstandig leren.	0 – 1 – 2 – 3
7. Heeft kennis van dispositionele, institutionele, situationele en informatieve drempels die de deelname aan het onderwijsproces van laagopgeleide volwassenen kunnen belemmeren. <i>Bij dispositionele drempels die het leren belemmeren gaat het om drempels die te maken hebben met attitude en perceptie omtrent leren.</i> <i>Institutionele drempels hebben betrekking op de toegankelijkheid van het aanbod en voorwaarden die gesteld worden aan deelname.</i> <i>Situationele drempels zijn belemmeringen voortkomend uit de persoonlijke levenssfeer.</i> <i>Informatieve drempels hebben te maken met het niet goed geïnformeerd zijn over het aanbod.</i>	0 – 1 – 2 – 3

⁵ Inbegrepen de doelgroep van de alfabetisering, die nauwelijks of niet opgeleid is.

8. Kent mogelijke stagnaties in het leerproces veroorzaakt door belemmeringen in de persoon en belemmeringen die kunnen ontstaan in de onderwijssituatie.	0 – 1 – 2 – 3
9. Is zich ervan bewust dat houding en motivatie hier een belangrijke rol bij spelen.	0 – 1 – 2 – 3
10. Heeft kennis van groepsdynamica en kan deze kennis toepassen in de lespraktijk.	0 – 1 – 2 – 3
11. Heeft kennis van interculturele communicatie. Herkent deze in groepen met een multiculturele samenstelling en kan hier op adequate wijze mee omgaan.	0 – 1 – 2 – 3
12. Heeft basale kennis van specifieke leerproblemen, zoals dyslexie, dyscalculie en andere leerstoornissen. Hij weet hoe hij leerders moet doorverwijzen voor een adequate aanpak van deze leerproblemen.	0 – 1 – 2 – 3
13. Is in staat de participatie van leerders in de maatschappij te stimuleren en daaraan bij te dragen vanuit hun persoonlijke ervaringen en competenties.	0 – 1 – 2 – 3
14. Toont respect voor de volwassen leerder.	0 – 1 – 2 – 3
Bouwsteen 3 Beheerst de algemene didactische competenties betreffende het leren van laagopgeleide volwassenen	0 – 1 – 2 – 3
Indicatoren	
15. Heeft kennis van leerprocessen en leerbaarheid van laagopgeleide volwassenen en kan deze kennis toepassen in de praktijk.	0 – 1 – 2 – 3
16. Is zich bewust van het feit dat volwassenen geen lineair leerproces doorlopen, maar reeds verworven kennis en vaardigheden hebben die verschillende niveaus en fasen van het leerproces doorsnijden.	0 – 1 – 2 – 3
17. Stemt het onderwijs af op de beginsituatie, leervragen, leerdoelen en leermotieven van leerders en is in staat om van daaruit individuele leerlijnen op te bouwen.	0 – 1 – 2 – 3
18. Kan het onderwijs laten aansluiten bij veel voorkomende situaties in het persoonlijke en maatschappelijk leven van de leerder en zijn of haar interesses, daar leervragen uit destilleren op het gebied van taal, rekenen en digitale vaardigheden en deze vertalen naar een leertraject en leseenheden.	0 – 1 – 2 – 3
19. Is in staat voor de leerder realistische en haalbare leerdoelen te formuleren.	0 – 1 – 2 – 3
20. Kan differentiëren en maatwerk leveren, omgaan met verschillen in leerstijl en leertempo van leerders en zijn onderwijs en doceerstijl daarop aanpassen.	0 – 1 – 2 – 3
21. Kent de wijze waarop ontwikkelde kennis en vaardigheden bestendig worden en welke aanpakken daarbij mogelijk zijn.	0 – 1 – 2 – 3
22. Weet dat leren bevorderd wordt door taken en opdrachten uit te voeren die net iets boven het niveau van de leerder liggen.	0 – 1 – 2 – 3
23. Kan vormen van online leren en blended learning toepassen in de eigen lespraktijk.	0 – 1 – 2 – 3
24. Beheerst digitale didactiek en zet deze, afhankelijk van de meerwaarde voor het leerproces, gericht in.	0 – 1 – 2 – 3

25. Kan burgerschap, kennis van de Nederlandse samenleving en sociale vaardigheden integreren in de lespraktijk.	0 – 1 – 2 – 3
26. Is zich bewust van de integratie van taal, rekenen en digitale vaardigheden.	0 – 1 – 2 – 3
27. Erkent het belang van taal-, reken- en digitale aspecten bij elk vak apart en kan hier adequaat op inspelen.	0 – 1 – 2 – 3
Bouwsteen 4 Kan de rol van coach en begeleider van het leerproces vervullen.	0 – 1 – 2 – 3
Indicatoren	
28. Kan door middel van een coachende houding het proces naar zelfstandigheid van de leerder ondersteunen.	0 – 1 – 2 – 3
29. Kan het leervermogen van leerders stimuleren en hen stimuleren in het zelfstandig leren.	0 – 1 – 2 – 3
30. Kan leerders stimuleren middels een coachende houding om: hun eigen leervragen, leerdoelen, acties en strategieën te formuleren en uit te proberen; hun veerkracht (omgaan met tegenslag en leren van fouten) en doorzettingsvermogen te vergroten; kwaliteiten, talenten, doelen en dromen te ontdekken; relaties te versterken en goed samen te werken; creatief en oplossingsgericht te denken; zichzelf te ontwikkelen, al dan niet met behulp van digitale middelen.	0 – 1 – 2 – 3
31. Is in staat om de grenzen van hulp en begeleiding aan te geven en te bewaken en kan leerders bewust maken van deze grenzen.	0 – 1 – 2 – 3
Bouwsteen 8 Is een lerende professional.	0 – 1 – 2 – 3
Indicatoren	
32. Is in staat feedback te geven en te ontvangen en te functioneren in intervisiegroepen.	0 – 1 – 2 – 3
33. Is in staat vanuit een onderzoekende houding kritisch te reflecteren op het eigen handelen in de lespraktijk en als professional in een onderwijsorganisatie.	0 – 1 – 2 – 3
34. Kan zijn eigen vakinhoudelijke kennis en vaardigheden (taal, rekenen en digitale vaardigheden) actualiseren, verbreden en verdiepen.	0 – 1 – 2 – 3
35. Is in staat om nieuwe ontwikkelingen en veranderingen binnen de snel veranderende digitale wereld bij te houden.	0 – 1 – 2 – 3
36. Is in staat deze nieuwe ontwikkelingen en veranderingen adequaat te vertalen naar de lespraktijk.	0 – 1 – 2 – 3
37. Is resultaat- en ontwikkelingsgericht.	0 – 1 – 2 – 3
38. Heeft kennis van relevante ontwikkelingen op landelijk, regionaal en lokaal niveau (beleid, wetgeving, Participatieladder, Standaarden en eindtermen ve, Raamwerk NT2 en Raamwerk Alfabetisering NT2).	0 – 1 – 2 – 3
39. Heeft kennis van en kan omgaan met online communicatie- en samenwerkingsmogelijkheden voor kennisdeling met professionals en non-professionals, bijvoorbeeld een online community voor docenten basisvaardigheden.	0 – 1 – 2 – 3

4 – Overzicht bijeenkomsten

Bijeenkomst 1 – Introductie en de kennismaking

Onderdelen van deze bijeenkomst

- Kennismaking
- Intro op module binnen de opleiding
- De doelgroep in beeld
- Algemeen beeld van de doelgroep in Nederland
- Vormen van leerteams
- Huiswerk en praktijkopdrachten
- Dossier

A Kennismaking

Toelichting

De docenten leren elkaar kennen en weten globaal van elkaar welke kennis op het gebied van de inhoud (onder andere van NT1, NT2, rekenen en digitale vaardigheden) ze bezitten en welke ervaring ze hebben met het werken met de doelgroep.

Activiteit

Laat de docenten op een actieve manier kennismaken met elkaar.

Wissel in de kennismakingsronde ook uit wie welke inhoudsmodule volgt, wie al praktijkervaring heeft met de doelgroep en wie niet.

Materiaal

Naambordjes

B Intro op module binnen de opleiding

Toelichting

De docenten krijgen een overzicht van de achtergrond van de opleiding, de opleiding als geheel, de plaats van de module in de opleiding en de module zelf (doelen, inhoud, werkwijze).

Activiteit

Licht de achtergrond, de doelen en de werkwijze voor deze module toe.

Geef een introductie op de module waarin u de maatschappelijke redzaamheid en emancipatie van de volwassenen belicht: ga in op de relevantie van de opleiding als geheel voor zowel de lerende volwassene als voor de maatschappij.

Benadruk het theoretische karakter en koppel dit aan de aanbeveling om deze module naast een vakmodule te volgen, zodat de theorie meteen in praktijk gebracht kan worden. De leerteams (die later in deze bijeenkomst gevormd worden) doen in deze module vooral literatuuronderzoek.

Besprek hoe de module wordt beoordeeld (verhouding theorie en praktijk, dossier en eindopdracht). Zie ook H.5, Evaluatie en beoordeling.

Licht toe hoe het (digitale) dossier moet worden opgezet en gevuld.

Plaats de module in het geheel van de opleiding.

NB: Deze module besteedt aandacht aan de kenmerken van de doelgroep, de manier(en) van leren en de manier(en) van begeleiden. Omdat deze module de basis voor de overige modules vormt, ligt het voor de hand dat elementen hiervan terug te vinden zijn in

	<p>bijvoorbeeld in de vakmodules 3 en 4, NT1 en rekenen. In de module Professionele basis wordt niet verwezen naar de vakinhoudelijke modules omdat niet zeker is dat deze (op hetzelfde moment) gevolgd worden en omdat de basis waar dat nodig is in de vakinhoudelijke modules wordt herhaald.</p> <p>Vraag docenten hun verwachtingen en leervragen te noteren (en te bewaren). Laat bij voldoende tijd in drietallen uitwisselen.</p> <p>Laat hen de Checklist leerproces invullen. Dit kan ook als huiswerk.</p> <p>Materiaal Checklist leerproces</p>
<p>C</p>	<p>De doelgroep in beeld</p> <p>Toelichting De docenten maken kennis met de doelgroep of verdiepen deze kennis. In dit onderdeel vormen portretten van individuele leeders het uitgangspunt. In het volgende onderdeel gaat het om de doelgroep als geheel.</p> <p>Activiteit De docenten maken kennis met de doelgroep laagopgeleide en laaggeletterde volwassenen aan de hand van individuele portretten.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Als de docenten al bekend zijn met de doelgroep vanuit hun eigen praktijk vormen hun persoonlijke ervaringen de basis. Vraag hen dan om één van hun leeders kort te typeren (bijvoorbeeld met een tekening) en deze typeringen uit te wisselen in een duo of drietal. • Als de docenten niet bekend zijn met de doelgroep, gebruik dan videoportretten of casussen op papier. Voor voorbeelden hiervan zie Materiaal. • Kies bij een heterogene groep (wel/geen ervaring) voor een passende groepsindeling en een mix van bronnen. • Bespreek met de hele groep welke aspecten zijn opgevallen, welke veel voorkomen, welke uniek zijn, et cetera. <p>Materiaal</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kopieën casusbeschrijvingen • Video's • Raamwerk Docent Basisvaardigheden • Youtube.com/user/lezenenschrijven/videos • Taalvoorhetleven.nl/cursist/verhalen/
<p>D</p>	<p>Algemeen beeld van de doelgroep in Nederland</p> <p>Toelichting De docenten krijgen een algemeen beeld van de doelgroep, met verwijzingen naar onderzoekspublicaties en andere bronnen die zij ook in hun leerteam (zie onderdeel D) kunnen raadplegen. In de volgende bijeenkomsten wordt ingezoomd op de manier van leren van deze doelgroep.</p> <p>Activiteiten Presenteer interactief informatie over de doelgroep van laagopgeleide (en laaggeletterde) volwassenen (in Nederland). Ga in op de volgende zaken:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Begripsafbakening: gebruik hierbij de begrippenlijst van Het begint met taal (zie Materiaal). Bespreek bijvoorbeeld het verschil tussen laagopgeleid, laaggeletterd en laaggecijferd, het verschil tussen allochtonen die de taal nog moeten leren en laaggeletterden, et cetera.

	<ul style="list-style-type: none"> • Het historisch perspectief • Eventueel: wetten en kaders, zie steunpuntbasisvaardigheden.nl • Feiten en cijfers over de groep, zie stichtinglezenenschrijven.nl • Oorzaken van laagopgeleid zijn en laaggeletterdheid of het tekort aan basisvaardigheden • Eventueel: het internationaal perspectief: PIAAC rapport tabel 3.1. <p>Nodig eventueel een gastspreker uit die expert is op dit gebied.</p> <p>Vraag de docenten de casussen uit onderdeel C te leggen naast dit meer algemene kader. Wat halen ze daaruit?</p> <p>NB: Dit kan ook in de leerteams worden gedaan (zie onderdeel E en F).</p> <p>Materiaal</p> <ul style="list-style-type: none"> • Educatie op een kruispunt, h.2 en h.4, (historisch perspectief) • Steunpuntbasisvaardigheden.nl (wetten en kaders) • Lezenenschrijven.nl (feiten en cijfers) • Rapport PIAAC tabel 3.1 (internationaal perspectief)
<p>E</p>	<p>Vormen van leerteams</p> <p>Toelichting</p> <p>De leerteams bestaan uit drie à vier docenten. Elk van deze teams doet onderzoek naar antwoorden op een specifieke onderzoeksvraag of diept een onderwerp van deze module uit. Ze delen de resultaten met de groep tijdens de laatste bijeenkomst of eerder als dat zo is afgesproken.</p> <p>Voor een nadere toelichting zie Werkwijze leerteams in Opbouw module, H.2.</p> <p>Activiteiten</p> <p>Stel in overleg met de docenten leerteams samen. Dit kan op basis van praktische criteria (ervaring, afstand, mogelijkheden elkaar tussendoor te ontmoeten) en/of inhoudelijke criteria. De leervragen (zie onderdeel C) of de thema's van de module (zie Overzicht module, H.1.6 en Checklijst Leerproces, H.3) kunnen hierbij leidend zijn.</p> <p>Geef elk leerteam 20 minuten de tijd om een leervraag of onderzoeksonderwerp te bepalen of een onderwerp te verkennen, steeds met betrekking tot de kern van deze module (zie: Checklist leerproces H.3, Overzicht modules H.1, onderdelen D en E en de literatuurlijst in H.6).</p> <p>De leerteams kunnen vervolgens aan de slag met hun vragen of onderwerp en de beschikbare literatuur (maak eventueel een voorselectie). Vóór de volgende bijeenkomst moeten zij:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de vraag of vragen aanscherpen; • de werkwijze en literatuur verkennen (kan worden verdeeld); • komen tot een plan en een planning. <p>Tip: laat de leerteams in twee rondes werken.</p>
<p>F</p>	<p>Huiswerk en praktijkopdrachten</p> <ul style="list-style-type: none"> • Een (digitaal) praktijkdossier aanmaken en de opleider toegang geven. • Een gesprek voeren met een leerder uit je eigen praktijk. Praat onder andere over zijn achtergrond, leerervaringen, leermotieven en leervragen. Verwerk dit in een portret (circa één A4) waarbij je zo mogelijk ook theorie betreft. Neem dit mee naar bijeenkomst 2.

	<ul style="list-style-type: none"> • Op basis van de literatuur een lijst opstellen met kenmerken van de doelgroep. Neem deze mee naar de volgende bijeenkomst. NB: dit kan ook een opdracht voor één van de leerteams zijn. • In leerteamverband een plan van aanpak uitwerken (zie E). • Onderling afspraken maken over werkwijze, communicatie en contactmomenten. • Eventueel taken en literatuur verdelen. <p>Tip: Bespreek bij voldoende tijd mogelijke interviewvragen.</p>
G	<p>Dossier</p> <ul style="list-style-type: none"> • Leerdersportret • Lijst kenmerken doelgroep • Plan van aanpak leerteam

Bijeenkomst 2 – De doelgroep nader in beeld

	<p>Onderdelen van deze bijeenkomst</p> <ul style="list-style-type: none"> • Terugblik op bijeenkomst 1 • De doelgroep: kenmerken, leermotieven en leervragen • De doelgroep in beeld (vervolg) • Leerteams • Huiswerk en praktijkopdrachten • Dossier
A	<p>Terugblik op bijeenkomst 1</p> <p><i>Toelichting</i> De docenten kijken terug op de werkwijze en de opbrengst van de eerste bijeenkomst en op de uitgevoerde opdracht.</p> <p><i>Activiteiten</i> Bespreek de eerste bijeenkomst na met de docenten: het gaat hierbij zowel om de inhoud als om de manier waarop de bijeenkomst is verlopen. Voor de inhoud kunt u de onderdelen volgen zoals weergegeven in Opbouw Module, H.2.</p> <p>Bespreek kort de ervaringen met het individueel werken en het werken in leerteams: Hoe verliep de samenwerking in de leerteams? Is iedereen op gang? Is het praktijkhuiswerk (gesprek met de leerder en portret maken) gelukt?</p> <p>Neem het programma van de bijeenkomst door.</p>
B	<p>Doelgroep: kenmerken, leermotieven en leervragen</p> <p><i>Toelichting</i> De docenten krijgen op basis van het huiswerk (portret van eigen leerder) zicht op de achtergronden, kenmerken, leervragen en leermotieven van de doelgroep.</p> <p><i>Activiteit</i> Laat docenten in groepjes (indeling in leerteams of een andere geschikte indeling) op basis van het huiswerk een overzicht maken van kenmerken (achtergrond), leerervaringen, leermotieven en leervragen van hun leerders.</p>

	<p><i>Voorbeeld: Laat hen dit op flappen doen zodat de resultaten makkelijk gedeeld kunnen worden met de andere groepjes. Deel de resultaten (door bijvoorbeeld een rondje langs de flappen te laten maken) en bespreek ze centraal.</i></p> <p>Ga (hier of in onderdeel C) in op het verband tussen de praktijk (de gesprekken) en de theorie (literatuur).</p> <p>Laat de docenten vervolgens nadenken over de vraag: wat dit betekent voor de praktijk en in het bijzonder voor het begeleiden van de leerders? Dit komt later terug.</p> <p>Materiaal Flap-over en stiften</p>
C	<p>De doelgroep in beeld (vervolg)</p> <p>Toelichting De docenten verdiepen zich in de achtergronden en leermotieven van de leerders vanuit de theorie.</p> <p>Activiteiten Geef een interactieve presentatie over leerervaringen (formele en informele), leermotieven en leervragen van de doelgroep en de daarmee samenhangende kenmerken en achtergronden.</p> <p>Verbind de bevindingen uit de praktijk van de deelnemers (onderdeel B) met bevindingen uit onderzoek en met vakliteratuur omtrent de kennis van achtergronden, leermotieven en leervragen van laagopgeleide volwassenen (zie Materiaal).</p> <p>Ga bij voldoende tijd ook in op het scholings- en ondersteuningsaanbod voor laagopgeleide/laaggeletterde volwassenen dat tegemoetkomt aan de leervragen. Plaats dit in historisch perspectief. Bespreek de volgende zaken:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De leervragen zijn veel breder dan alleen taal, rekenen en digitale vaardigheden. In de ‘oude’ basiseducatie omvatte het aanbod dan ook onder andere Engels, leervaardigheden, burgerschap et cetera. • Wat betekent rol van de gemeente als inkoper van het aanbod en de huidige ontwikkelingen daarin zoals de verbinding met het sociaal domein (de transitie van educatie naar het sociaal domein)? <p>Alternatief In plaats van deze presentatie zelf te geven kunt u ook een van de leerteams vragen dit voor te bereiden (eventueel in afstemming met en ondersteuning van u als opleider). Gebruik dan dit onderdeel om op basis van B te komen tot aandachtspunten en verdeel de literatuur over de (leer)teams. Plan korte presentaties door de leerteams in bijeenkomsten 3 t/m 7. U kunt ook stellingen opstellen en laten bespreken.</p> <p>Materiaal</p> <ul style="list-style-type: none"> • Alles moet tegenwoordig op papier • Characteristics of adult learners, with implications for online learning design • Ondersteuning en certificering van digitaal leren voor laagopgeleiden • Youtube.com/user/lezenenschrijven/videos • Taalvoorhetleven.nl/cursist/verhalen/ • Raamwerk Docent Basisvaardigheden • Standaarden en eindtermen ve • Handreiking Taal en Rekenen ve

	<ul style="list-style-type: none"> • Laaggeletterdheid in kaart • Kernvaardigheden in Nederland • Resultaten van de Adult Literacy and Life Skills Survey • Fisme.science.uu.nl/publicaties/literatuur/2012_ecbo_all_kernvaardigheden • Aanpak van laaggeletterdheid • Hoe bedoelt U? • Steunpuntbasisvaardigheden.nl/ • De transitie van educatie naar het sociaal domein
D	<p>Leerteams</p> <p>Toelichting De leerteams pakken het plan van aanpak op dat ze als huiswerk hebben meegekregen na bijeenkomst 1.</p> <p>Activiteiten De leerteams werken verder aan hun plan en (als ze al zover zijn) aan de uitvoering. Ze bereiden daarbij een pitch van 1 à 2 minuten voor waarin ze de stand van zaken en eventueel vragen en problemen presenteren aan de hele groep. Laat de groep reageren (peerfeedback) met eventuele vragen en tips en tops.</p> <p>NB: Plan voldoende tijd in voor de pitches. Voeg de onderdelen C en D eventueel deels samen.</p> <p>Sluit dit onderdeel af met de pitches en reacties daarop.</p> <p>Materiaal Geeltjes voor tips en tops</p>
E	<p>Huiswerk en praktijkopdrachten</p> <ul style="list-style-type: none"> • Praktijk: Een eerste versie van een plan maken voor het begeleiden van een leerder. Als je tegelijk met deze module een vakmodule volgt, zorg dan dat de opdrachten voor beide modules in elkaars verlengde liggen. • Leerteams: plan of tussenstand inleveren voor feedback. • Individueel: Lees geselecteerde artikel(en) over leertheorieën (zie Materiaal C en H.6, Literatuurlijst). <p>NB: De literatuur kan eventueel over de groep verdeeld worden (waarbij elk artikel door minstens drie docenten wordt gelezen), zodat in bijeenkomst 3 de expertmethode kan worden ingezet.</p>
F	<p>Dossier</p> <ul style="list-style-type: none"> • Leerdersportretten • Plan en tussenstand • Eventueel: leesverslagen

Bijeenkomst 3 – Hoe leren (laagopgeleide) volwassenen?

<p>Onderdelen van deze bijeenkomst</p> <ul style="list-style-type: none"> • Terugblik op bijeenkomst 2 • Leertheorieën: hoe leert de doelgroep? • Leertheorieën in de praktijk
--

	<ul style="list-style-type: none">• Leerteams• Huiswerk en praktijkopdrachten• Dossier
A	Terugblik op bijeenkomst 2 <p>Toelichting De docenten kijken terug op de werkwijze en de opbrengst van de tweede bijeenkomst en op de uitgevoerde opdrachten.</p> <p>Activiteiten Bespreek de tweede bijeenkomst na met de docenten: het gaat hierbij zowel om de inhoud als de manier waarop de bijeenkomst is verlopen. Voor de inhoud kunt u de onderdelen volgen zoals weergegeven in Opbouw Module, H.2.</p> <p>Bespreek met de groep de opvallende punten naar aanleiding van de feedback die u heeft gegeven op de begeleidingsplannen en het werk van de leerteams.</p> <p>Vraag naar de ervaringen met het leeswerk: omvang, begrijpelijkheid, betekenis voor eigen deskundigheid en de praktijk.</p> <p>Ga in op vragen als die er zijn of schuif deze door naar het betreffende onderdeel.</p> <p>Neem het programma van deze bijeenkomst door.</p> <p>Materiaal</p> <ul style="list-style-type: none">• Begeleidingsplannen• Feedback
B	Leertheorieën: hoe leert de doelgroep? <p>Toelichting De docenten leren de belangrijkste leertheorieën kennen, weten hoe de doelgroep leert en welke factoren van belang zijn voor effectieve leerprocessen.</p> <p>Activiteit Geef ofwel zelf een interactieve presentatie over het leren van (laagopgeleide en laaggeletterde) volwassenen vanuit de literatuur, laat een leerteam dit doen of laat de docenten de bestudeerde theorie uitwisselen volgens de expertmethode. Dit laatste kan alleen als u bij het huiswerk van bijeenkomst 2 de artikelen hebt verdeeld:</p> <ul style="list-style-type: none">• De groepen die hetzelfde artikel hebben gelezen wisselen ervaringen uit en vatten de kern samen.• Maak vervolgens nieuwe groepen met verschillende 'experts' in één groep. Elke expert deelt de samenvatting van zijn artikel met de rest van de groep.• Bespreek na in de hele groep en maak een lijst met belangrijke bevindingen. <p>Materiaal</p> <ul style="list-style-type: none">• Handboek NT1, h.4• Leren leren en opleiden op de werkvloer: Volwassenen leren anders• Op de barricaden! Panama-post• Op weg naar een succesvol leertraject voor volwassenen• Leren ouderen anders?• Het leren van volwassenen• Naar een beter begrip van leren• Informatiebundel: Volwassenen leren anders

	<ul style="list-style-type: none"> • Lezenenschrijven.nl/403.shtml/doe-mee • Succesfactoren taaltrajecten_MU_7-15_DEF.pdf
C	<p>Leertheorieën in de praktijk</p> <p>Toelichting De docenten koppelen de theorie over het leren van volwassenen aan hun praktijkervaringen en aan de portretten van hun leerders en geven concreet aan wat dit voor hun eigen praktijk betekent.</p> <p>Activiteiten Laat de docenten de kenmerken van het leren van (laagopgeleide) volwassenen uit onderdeel B koppelen aan de concrete portretten van leerders en hun eigen praktijk (zie bijeenkomsten 1 en 2). Hoe zien ze de kenmerken terug in de praktijk?</p> <p>Maak vervolgens groepjes (bedenk hoe je wilt groeperen: docenten met gelijksoortige praktijk wel/niet bij elkaar) en laat de docenten nadenken over de praktische implicaties van de theorie voor de praktijk: hoe pas je je eigen handelen en de leeromgeving aan aan de kenmerken van volwassen leerders, waarbij je de factoren voor effectief leren inzet? Vraag hen zo concreet mogelijk te zijn in hun aanbevelingen.</p> <p>De docenten wisselen de aanbevelingen uit in de hele groep.</p> <p>Materiaal Leerdersportretten</p>
D	<p>Leerteams</p> <p>Toelichting Werken in leerteams</p> <p>Activiteiten De leerteams werken verder: ze bespreken bijvoorbeeld de feedback die u op hun plan of tussenstand hebt gegeven en verwerken deze.</p> <p>Vraag de leerteams om voor de praktijkopdracht van het huiswerk (zie onderdeel E) een observatielijst en een interviewleidraad te maken. Verdeel deze instrumenten over de leerteams.</p> <p>Materiaal</p> <ul style="list-style-type: none"> • Observatielijst • Interviewleidraad
E	<p>Huiswerk en praktijkopdrachten</p> <ul style="list-style-type: none"> • Praktijkopdracht: Onderzoeken hoe de leeromgeving wordt afgestemd op achtergronden, motieven, behoeften bij het leren van de laagopgeleide leerder. <ul style="list-style-type: none"> o Bij elkaar in de praktijk kijken (observatie, liefst met video) of een collega interviewen. o Je bevindingen een week voor de volgende bijeenkomst bijvoorbeeld delen via een digitaal platform. o De bevindingen van de andere docenten bekijken en een vraag, opmerking of stelling voorbereiden. o Je bevindingen in je dossier zetten. • Een video-opname van de eigen praktijk maken en deze de volgende keer meenemen • Lezen: zie onderdeel B
F	Dossier

- Lijst bevindingen onderdeel B
- Resultaten observatie of interview

Bijeenkomst 4 – Pedagogisch-didactische benaderingen

Onderdelen van deze bijeenkomst

- Terugblik op bijeenkomst 3
- Inrichten leeromgeving
- Achtergronden pedagogische en didactische benaderingen
- Individuele begeleidingsplannen
- Huiswerk en praktijkopdrachten
- Dossier

A Terugblik op vorige bijeenkomst en het huiswerk

Toelichting

De docenten kijken terug op de werkwijze en opbrengst van de derde bijeenkomst en op de uitgevoerde opdrachten.

Activiteiten

Bespreek de derde bijeenkomst na met de docenten: het gaat hierbij zowel om de inhoud als de manier waarop de bijeenkomst is verlopen. Voor de inhoud kunt u de onderdelen volgen zoals weergegeven in Opbouw Module, H.2.

Bespreek de bevindingen van de praktijkopdracht: dit komt uitgebreider aan de orde in onderdeel B.

Neem het programma van deze bijeenkomst door.

Materiaal

Resultaten observatie of interview

B Inrichten leeromgeving

Toelichting

De docenten delen bevindingen uit het praktijkonderzoek, analyseren de uitvoeringspraktijk en stellen verbeteringen voor.

Activiteiten

Inventariseer met de hele groep de vragen, opmerkingen en stellingen die naar aanleiding van de bevindingen zijn geformuleerd.

Verdeel deze eventueel over kleine groepen die een reactie voorbereiden.

De groepen wisselen uit.

Bekijk samen met de groep een aantal van de video-opnames uit de praktijk aan de hand van onderstaande vragen. Laat de aandrager van het fragment dit beknopt inleiden:

- Welke elementen van de leeromgeving dragen bij aan het leren van de leerder?
- Welke elementen belemmeren het leren?
- Welke handelingen van de begeleider dragen bij aan het leren van de leerder?
- Welke handelingen belemmeren het leren?

	<p>Formuleer suggesties voor het nog beter aanpassen van de leeromgeving en het handelen naar de kenmerken van de leerder.</p> <p>Materiaal</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vragen, opmerkingen en stellingen naar aanleiding van de bevindingen • Video-opnames
C	<p>Achtergronden pedagogische en didactische benaderingen</p> <p>Toelichting De docenten kennen (theoretische achtergronden van) pedagogische en didactische benaderingen voor de doelgroep.</p> <p>Activiteiten Presenteer (of laat een leerteam dat doen) achtergronden bij pedagogische en didactische benaderingen voor laagopgeleide (en laaggeletterde) volwassen leerders.</p> <p>Betrek de pedagogische rol van de docent in het vo hierbij en ga in op de verschillen.</p> <p>Maak aan het eind van de bijeenkomst met de groep een overzicht van de betekenis voor de praktijk.</p> <p>Materiaal Canonberoepsonderwijs.nl/organiseren-van-onderwijs-aan-volwassenen</p>
D	<p>Individuele begeleidingsplannen</p> <p>Toelichting De docenten werken aan hun begeleidingsplannen.</p> <p>Activiteiten Op basis van de feedback en de theorie uit deze en de vorige bijeenkomst scherpen de docenten hun individuele begeleidingsplannen aan. Ze kunnen in duo's of drietallen hierover uitwisselen.</p> <p>Bij voldoende tijd kunnen de leerteams verder aan het werk.</p> <p>Materiaal</p> <ul style="list-style-type: none"> • Begeleidingsplannen • Feedback op begeleidingsplannen
E	<p>Huiswerk en praktijkopdrachten</p> <ul style="list-style-type: none"> • Praktijkopdracht: individuele leerder (volgens plan) begeleiden, het leerproces stimuleren en begeleiden. Verslag (logboek) maken van de ervaringen met theoretische onderbouwing. Hierin een portret van een leerder verwerken. • De achtergronden van je groep leerders in beeld brengen wat betreft taal (NT1, NT2, dialectsprekers) en cultuur. • Lezen: steunpuntbasisvaardigheden.nl/wp-content/uploads/2013/05/publiekssamenvatting-def.pdf
F	<p>Dossier</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aangescherpte begeleidingsplannen • Verslag (logboek) van ervaringen praktijkopdracht • Achtergronden leerders eigen lesgroep

Bijeenkomst 5 – Begeleiden van groepen

Onderdelen van deze bijeenkomst

- Terugblik op bijeenkomst 4
- Groepsdynamica
- Interculturele communicatie NT1 en NT2
- Leerteams of differentiatie
- Huiswerk en praktijkopdrachten
- Dossier

A Terugblik op bijeenkomst 4

Toelichting

De docenten kijken terug op de werkwijze en opbrengst van de vierde bijeenkomst en op de uitgevoerde opdrachten.

Activiteiten

Bespreek de vierde bijeenkomst na met de docenten: het gaat hierbij zowel om de inhoud als om de manier waarop de bijeenkomst is verlopen. Voor de inhoud kunt u de onderdelen volgen zoals weergegeven in Opbouw Module, H.2.

Bespreek met de groep de ervaringen tot zover met de individuele begeleiding volgens hun plan. De docenten wisselen eventueel de eerste succeservaringen uit.

Voorbeeld: noteer in 1 minuut een krantenkop die uitdrukt hoe het gaat met de begeleiding. Laat om de beurt de koppen voorlezen zonder dat de anderen hierop reageren.

Neem het programma van deze bijeenkomst door.

Materiaal

- Begeleidingsplannen (in ontwikkeling)
- Logboek praktijkopdracht bijeenkomst 4
- Overzicht achtergronden leerders

B Groepsdynamica

Toelichting

Docenten maken kennis met enkele principes van groepsdynamiek. Uitgangspunt is hierbij het onderscheid in de vier stadia forming, storming, norming, performing (Tuckman) en met het instrument 'sociogram'⁶.

Activiteit

Licht vanuit de algemene theorie (zie Materiaal) groepsstructuur en groepsprocessen toe. Neem de groep zelf als voorbeeld.

De docenten wisselen in groepen uit welke aspecten zij herkennen in hun eigen cursusgroep. Stel de groepen zo samen dat er in elk groepje iemand zit die een *groep* leerders begeleidt.

Ga hierbij ook in op communicatie: in gesprekken en discussies spelen naast de inhoud ook factoren als relaties en emoties een grote rol.

⁶ Zoek hiervan voorbeelden via internet.

	<p>Ga ook in op het onderscheid tussen taakrollen (die gaan over de inhoud) en groepsrollen (anderen erbij betrekken, enthousiasmeren en dergelijke). Dit kan belangrijk zijn bij het samenstellen van subgroepjes maar ook bij het evalueren van de samenstelling van de leerteams.</p> <p>Laat de groepjes eventueel ook nadenken over de voor- en nadelen van een sociogram.</p> <p>Materiaal</p> <ul style="list-style-type: none"> • Groepsdynamiek.nl/tuckmansstages.html • Hoe bedoelt u? • Verschillen in leesklimaat bij allochtonen en autochtonen in Nederland • Immigratie en integratie het grootste probleem van Nederland • Vrijtijdsbesteding van allochtonen en autochtonen in de openbare ruimte • Cursistprofielen Laaggeletterdheid NT1 & NT2 • Vergelijking van het Raamwerk Nederlands en Standaarden en eindtermen ve
<p>C</p>	<p>Interculturele communicatie NT1 en NT2</p> <p>Toelichting</p> <p>De docenten krijgen inzicht in de achtergronden van verschillende groepen leerders, bijvoorbeeld in de verschillen tussen NT1 en NT2 en in de verschillen in culturele achtergrond en hoe daarmee om te gaan in een groep). Ze koppelen praktijkervaringen aan theorie.</p> <p>Activiteiten</p> <p>De docenten typeren de samenstelling van hun groep leerders met name wat betreft culturele achtergrond en NT1/NT2. Welke invloed heeft dit op het begeleiden van de groep en het leren van de leerders?</p> <p>De docenten benoemen zowel positieve als negatieve effecten.</p> <p><i>Voorbeeld: je kunt dit doen in de vorm van praktijkvoorbeelden. Laat de docenten om de beurt een probleem of casus inbrengen. De anderen reageren, vullen aan of bieden oplossingen. Gebruik een passende discussievorm (met regels).</i></p> <p>Besteed expliciet aandacht aan manieren om niveauverschillen en culturele verschillen in de groep (positief) te gebruiken.</p> <p>Voer eventueel een debat naar aanleiding van stellingen over de samenstelling van de groep leerders. Als dit onderwerp door een leerteam is voorbereid, vraag dan op basis van de literatuur stellingen te formuleren en voor- en tegenargumenten verzamelen.</p> <p><i>Voorbeeld stellingen:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Het apart zetten van hoog- en laagtaalvaardigen leidt tot een bestending van achterstand en dient daarom zo veel mogelijk vermeden te worden.</i> • <i>Het is goed om de meertaligheid van NT2-ers te benutten, door mensen met dezelfde eerste taal bij elkaar te zetten en samen te laten leren.</i>
<p>D</p>	<p>Leerteams of differentiatie</p> <p>Toelichting</p> <p>De docenten denken na over manieren van differentiëren en werken verder in leerteams.</p> <p>Activiteiten</p> <p>Besteed gericht aandacht aan manieren om te differentiëren in een heterogene groep.</p> <p>De leerteams werken verder aan hun onderzoek of casus.</p>

	<p>Materiaal Zie materiaal onder B</p>
E	<p>Huiswerk en praktijkopdrachten</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vervolg praktijkopdracht individuele begeleiding: een video- of audio-opname maken van een (stukje van) een sessie. • Verder werken in leerteams • Lezen voor bijeenkomst 7: • Dyslexie bij laaggeletterde volwassenen (Kenniskring NT1) • Impulsenwoortblind.nl/wp-content/uploads/2017/04/i-en-w-magazine-maart-2017-dyscalculie-bij-volwassenen-1.pdf
F	<p>Dossier</p> <ul style="list-style-type: none"> • Video- of audio-opname individuele begeleiding • Aantekeningen en verslagen van de literatuur

Bijeenkomst 6 – Individuele begeleiding en coaching van leerders

	<p>Onderdelen van deze bijeenkomst</p> <ul style="list-style-type: none"> • Terugblik op bijeenkomst 5 • Leerproblemen en andere belemmeringen • Coachend lesgeven • Individuele begeleiding en coaching • Huiswerk en praktijkopdrachten
A	<p>Terugblik op bijeenkomst 5</p> <p>Toelichting De docenten kijken terug op de werkwijze en de opbrengst van de vijfde bijeenkomst en op de uitgevoerde opdrachten.</p> <p>Activiteiten Bespreek de vijfde bijeenkomst na met de docenten: het gaat hierbij zowel om de inhoud als om de manier waarop de bijeenkomst is verlopen. Voor de inhoud kunt u de onderdelen volgen zoals weergegeven in Opbouw Module, H.2.</p> <p>Bespreek het huiswerk en de praktijkopdracht.</p> <p>Neem het programma van deze bijeenkomst door.</p> <p>Materiaal Aantekeningen en verslagen van de literatuur</p>
B	<p>Leerproblemen en andere belemmeringen</p> <p>Toelichting De docenten verkrijgen basale kennis van specifieke leerproblemen, zoals dyslexie, dyscalculie en andere leerstoornissen. Ze weten hoe ze leerders moet doorverwijzen voor een adequate aanpak van deze leerproblemen.</p> <p>Ook psychosociale omstandigheden kunnen het leren belemmeren. Als docent moet je je bewust zijn van het effect dat deze omstandigheden op het leren kunnen hebben en hoe je de leerder hierin kunt ondersteunen.</p>

	<p>Activiteit Geef de docenten korte beschrijvingen met achtergronden en kenmerken van enkele leerstoornissen. Verdeel de beschrijvingen over kleine groepen. Het ligt voor de hand om de onderwerpen dyslexie en dyscalculie aan de docenten van het betreffende vak te geven.</p> <p>De expertgroepen maken een helder en beknopt overzicht (bijvoorbeeld in de vorm van een flyer of poster) van de betreffende problematiek en illustreren dit met een casus (voorbeelden). Dit product is ook voor degenen die hier weinig mee te maken hebben te begrijpen.</p> <p>Bespreek de flyers of posters met de hele groep. Vraag naar manieren om de gepresenteerde leerproblemen te signaleren en eventueel aan te pakken. Geef hierbij zelf input vanuit literatuur.</p> <p>Materiaal</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dyslexie bij laaggeletterde volwassenen • Impulsenwoortblind.nl/wp-content/uploads/2017/04/i-en-w-magazine-maart-2017-dyscalculie-bij-volwassenen-1.pdf • Informatie gevonden via internet
C	<p>Coachend lesgeven</p> <p>Toelichting Docenten leren de principes van coachend lesgeven.</p> <p>Activiteiten Houd een korte inleiding over coachend lesgeven en benadruk het verschil met uitleggend lesgeven.</p> <p>De docenten bespreken in kleine groepen hun ervaringen met lesgeven (en les krijgen). Op basis daarvan en in samenhang met de theorie uit de inleiding maken ze een lijst van do's en don'ts voor coachend lesgeven.</p> <p>De hele groep maakt op basis van deze lijstjes één overzichtelijke lijst.</p> <p>Elke docent formuleert een persoonlijk leerpunt om in de praktijk te oefenen (Hij kan dit doen na en in combinatie met onderdeel D).</p> <p>NB: Bekijk of beluister de video- en audio-opnames van de begeleiding in de praktijk. Bespreek deze aan de hand van de do's en don'ts voor coachend lesgeven (C); de methodiek voor individuele begeleiding of de principes van scaffolding (D).</p> <p>Materiaal</p> <ul style="list-style-type: none"> • Video- of audio-opnames van individuele begeleiding • Lijst met do's en don'ts voor coachend lesgeven
D	<p>Individuele begeleiden/coaching</p> <p>Toelichting De docenten leren een methodiek voor individuele begeleiding en passen deze toe op hun praktijk</p> <p>Activiteit Presenteer een methodiek voor individuele begeleiding (en of coaching).</p>

	<p><i>Voorbeeld 1: gebruik de methodiek ontwikkeld door het lectoraat Youth sport van de HvA en pas die aan aan de doelgroep.</i></p> <table border="0"> <tr> <td>Methodische stappen</td> <td>Methodische principes</td> </tr> <tr> <td>Contact leggen</td> <td>Betekenisrelatie</td> </tr> <tr> <td>Behoeftte peilen</td> <td>Aansluiten bij de behoefte</td> </tr> <tr> <td>Doel bepalen</td> <td>Werken met de omgeving</td> </tr> <tr> <td>Plan maken</td> <td>Praktische hulp</td> </tr> <tr> <td>Uitvoeren</td> <td>Nabijheid</td> </tr> <tr> <td>Afsluiten en nazorg</td> <td>Veiligheid</td> </tr> </table> <p><i>Voorbeeld 2: Besteed aandacht aan scaffolding als een specifieke strategie voor het bieden van tijdelijke en passende ondersteuning bij het leren van bepaalde (vak)inhoud, waarbij meestal ook de (vak)taalontwikkeling wordt meegenomen. Daarbij ligt de nadruk ligt op het zelfstandiger maken van de lerende.</i></p> <p>De docenten gaan in groepen na in hoeverre hun plan voor individuele begeleiding en de uitvoer voldoen aan dit stappenplan (voorbeeld 1) in hoeverre ze gebruik maken van scaffolding (voorbeeld 2). Wat deden ze al? Wat nemen ze mee uit deze methodiek?</p> <p>Materiaal Leraar24.nl/scaffolding/ en de samenvatting van de theorie via de link op die pagina</p>	Methodische stappen	Methodische principes	Contact leggen	Betekenisrelatie	Behoeftte peilen	Aansluiten bij de behoefte	Doel bepalen	Werken met de omgeving	Plan maken	Praktische hulp	Uitvoeren	Nabijheid	Afsluiten en nazorg	Veiligheid
Methodische stappen	Methodische principes														
Contact leggen	Betekenisrelatie														
Behoeftte peilen	Aansluiten bij de behoefte														
Doel bepalen	Werken met de omgeving														
Plan maken	Praktische hulp														
Uitvoeren	Nabijheid														
Afsluiten en nazorg	Veiligheid														
E	<p>Huiswerk en praktijkopdrachten</p> <ul style="list-style-type: none"> • Voorbereiden van presentaties door leerteams • Afronden van eindopdracht en praktijkdossier 														

Bijeenkomst 7 – Presentaties leerteams en evaluatie

	<p>Onderdelen van deze bijeenkomst</p> <ul style="list-style-type: none"> • Terugblik op bijeenkomst 6 • Afsluitende presentaties van de leerteams • Terugblik competenties en leervragen • Huiswerk en praktijkopdrachten
A	<p>Terugblik op bijeenkomst 6</p> <p>Toelichting De docenten kijken terug op de werkwijze en opbrengst van de zesde bijeenkomst en op de uitgevoerde opdrachten.</p> <p>Activiteiten Bespreek de zesde bijeenkomst na met de docenten: het gaat hierbij zowel om de inhoud als om de manier waarop de bijeenkomst is verlopen. Voor de inhoud kunt u de onderdelen volgen zoals weergegeven in Opbouw Module, H.2.</p> <p>Bespreek de stand van zaken met betrekking tot de afronding van de module. Inventariseer vragen en problemen. Kom daar zo nodig op terug in de individuele begeleiding.</p> <p>Neem het programma van deze bijeenkomst door.</p>

B	Afsluitende presentaties van de leerteams Toelichting De leerteams delen hun bevindingen met de groep en ontvangen tips en tops. Activiteit De leerteams houden een presentatie. De overige docenten geven peerfeedback in de vorm van tips en tops. NB: Als de leerteams al in eerdere bijeenkomsten hebben gepresenteerd, gebruik deze bijeenkomst dan voor onderdelen uit eerdere bijeenkomsten die hierdoor zijn blijven liggen of ga in op onderwerpen waarover de docenten nog vragen hebben. Materiaal Presentaties
C	Terugblik Checklist leerproces en leervragen Toelichting De docenten reflecteren op hun leerproces en het resultaat daarvan. Activiteit De docenten kijken aan de hand van de in bijeenkomst 1 geformuleerde leervragen en de ingevulde Checklist leerproces terug op hun eigen ontwikkeling en het resultaat. Laat hen de checklist opnieuw invullen. Wat hebben ze geleerd? Zijn hun leervragen beantwoord? Materiaal Checklist leerproces
D	Afronding en evaluatie Toelichting De docenten beoordelen tot slot de kwaliteit van de module in zijn geheel. Activiteit Maak een format met de diverse aspecten waarop de module geëvalueerd kan worden (organisatie, facilitering, verhouding theorie/praktijk, begeleiding, kwaliteit materiaal et cetera). De docenten vullen het evaluatieformat in; bespreek de evaluatie plenair. Materiaal Evaluatieformat

5 – Toetsing en beoordeling

Eindopdracht

De eindopdracht bestaat uit drie delen

- Het volledige dossier waarin alle huiswerkopdrachten zijn opgenomen.
- Een eindverslag van het onderzoek van het leerteam, met een persoonlijke reflectie.
- Een reflectieverslag van de eigen ontwikkeling op het gebied van de competenties bij deze module. Daarin wordt de beginsituatie toegelicht, het ontwikkelproces beschreven: welke leervragen en leerdoelen zijn gesteld, hoe is daaraan gewerkt en met welk resultaat? Hoe is het bereikte eindresultaat (Checklist leerproces) vastgelegd, onderbouwd en geïllustreerd vanuit het dossier en het werk van het leerteam?

Eindopdracht

Het werk van de leerteams in de vorm van een teampresentatie en het persoonlijk verslag met reflectie worden beoordeeld als eindopdracht.

6 – Literatuur

Zowel de leerteams als de individuele docenten kunnen uit deze lijst putten. Maak zelf eventueel een eigen verdeling in verplichte en aanbevolen literatuur en bronnen.

Verplichte literatuur

- Aanpak van laaggeletterdheid.* Israël, E., Kingma, M., Zielman, B., & Van As, S. (2016). Den Haag: Algemene Rekenkamer.
www.rekenkamer.nl/Publicaties/Onderzoeksrapporten/Introducties/2016/04/Aanpak_van_laaggeletterdheid
- Alles moet tegenwoordig op papier.* Bersee, T., de Boer, D., & Bohnenn, E. (2003). CINOP: 's – Hertogenbosch. Hoofdstuk 4
- Characteristics of adult learners, with implications for online learning design.* Cercone, K. (2008). *AACE Journal*, 16(2), 137-159.
- Handreiking taal en rekenen in de educatie.* Den Hollander, I., & Thijssen, R. (Eds.). (2013). Den Bosch: CINOP/Steunpunt taal en rekenen ve.
www.fi.uu.nl/publicaties/literatuur/2013_handreiking_taal_rekenen_educatie.pdf
- Hoe bedoelt U? Een psychologische analyse van menselijke communicatie.* Schulz von Thun, F. (1982). Groningen: Wolters Noordhoff.
- Kernvaardigheden in Nederland. Resultaten van de Adult Literacy and Life Skills Survey (ALL).* Houtkoop, W., Allen, J., Buisman, M., Fouarge, D., & Van der Velden, R. (2012). Den Bosch: ECBO.
www.fi.uu.nl/publicaties/literatuur/2012_ecbo_all_kernvaardigheden.pdf
- Laaggeletterdheid in kaart.* Buisman, M., & Houtkoop, W. (2014). Den Bosch: ECBO
ecbo.nl/25102016/wp-content/uploads/2016/12/ecbo.14-193-Laaggeletterdheid-in-kaart.pdf
- Ondersteuning en certificering van digitaal leren voor laagopgeleiden, Kader voor een digitale leer- en oefenomgeving.* Greef, M. de, m.m.v. Bohnenn, E. (2011). 's-Hertogenbosch: Arteduc.
youtube.com/user/lezenenschrijven/videos
taalvoorhetleven.nl/cursist/verhalen
- Raamwerk Docent Basisvaardigheden.* Den Hollander, I., De Hoo, M., Halewijn, E., Wildeboer, M., Jonker, V., & Wijers, M. (2016). Den Bosch/Amsterdam.
- Standaarden en eindtermen ve.* Den Hollander, I., Haacke, F., Jacobs, A., Jonker, V., Stelwagen, R., Thijssen, R., & Wijers, M. (2012). Den Bosch: CINOP.
www.fi.uu.nl/publicaties/literatuur/2012_standaarden_eindtermen_ve.pdf
- www.impulsenwoordblind.nl/wp-content/uploads/2017/04/i-en-w-magazine-maart-2017-dyscalculie-bij-volwassenen-1.pdf
- www.steunpuntbasisvaardigheden.nl (actuele publicaties beleid ve)
- Handboek NT1.* Bohnenn, E. Oefenen.nl/over_ons/begeleiders/Didactiefilms
- Het leren van volwassenen, Losbladig onderwijskundig Lexicon II, volume A.* Simons, P.R.J. (1991). Utrecht.
- Informatiebundel: Volwassenen leren anders* vzw. Vocvo (2014).
- Leren leren en opleiden op de werkvloer: Volwassenen leren anders.* Caljé N. (2013).
- Op de barricaden!* Groenestijn M. van (2008). Panama-post
- Leren ouderen anders? Enkele dimensies van het leren van volwassenen in vergelijking met het leren van jongeren.* Meer, M. van der (2011). Den Bosch.
- Naar een beter begrip van leren.* Simons, P.R.J. (2001). Utrecht.

Op weg naar een succesvol leertraject voor volwassenen. Habermehl I., Seegers M., & De Greef M. (2017). Maastricht: MU.
lezenenschrijven.nl/uploads/doe-mee/Succesfactoren_taaltrajecten_MU_7-15_DEF.pdf

Aan de slag met leer- en beoordelingsmateriaal voor volwassenen. Bohnenn, E., & Thijssen, R. (2015). Ede: Steunpunt Taal en Rekenen VE.
steunpuntve.nl/wp-content/uploads/2015/05/Rapport-2015-Aan-de-slag-met-leer-en-beoordelingsmateriaal-voor-volwassenen.pdf

A Typology of Adult Literacy Instructional Approaches. Beder, H. A. (2007). Adult Basic Education and Literacy Journal, 1(2).

Dyslexie bij laaggeletterde volwassenen. Een handreiking voor docenten NT1. Kenniskring NT1: Ria van Adrichem, Itie van den Berg, Joke Bresser, Carin Spoelstra, Ellen Pattenier. (2012.) Den Bosch, CINOP.

Learners Engagement in Adult Literacy Education; National Center for the Study of Adult Learning and Literacy. Reports 28. Beder, H. J., (2000). Harvard Graduate School of Education: Cambridge.

Leren in verschillende contexten. De opbrengsten van trajecten taal- en basisvaardigheden voor laagopgeleiden. De Greef, M. (2012). 's-Hertogenbosch: CINOP.
steunpuntbasisvaardigheden.nl/wp-content/uploads/2012/03/Rapport-Leren-in-verschillende-contexten_def.pdf

Organiseren van onderwijs aan volwassenen. Nieuwe doelgroepen, nieuwe methodieken. Rozema, M. (2016). 's-Hertogenbosch: ECBO.

Raamwerk Nederlands. Nederlands in (v)mbo-opleiding, beroep en maatschappij. Bohnenn, E., Jansen, F., Kuijpers, C., Thijssen, R., Schot, I., & Stockmann, W. (2007). 's Hertogenbosch: CINOP. www.fi.uu.nl/publicaties/literatuur/raamwerk_nederlands_2007_v1.pdf

Report Effective Basic Skill Provision for Adults. BSA (The Basic Skills Agency) (2000).

Wat maakt leren van laaggeletterde volwassenen effectief en hoe kunnen leereffecten gemeten worden? Resultaten van een literatuuronderzoek. Steehouder, P. (2013). 's-Hertogenbosch: CINOP.
www.CINOPadvies.nl/_images/user/pub/Kennisbasis%20laaggeletterdheid%20CINOP%20mei%202013%20T.pdf

Working in the light of evidence as well as aspiration. A literature review of the best available evidence about effective adult literacy, numeracy and language teaching. Benseman, J., (2007). Auckland UniServices Limited.

www.canonberoepsonderwijs.nl/organiseren-van-onderwijs-aan-volwassenen

www.impulsenwoordblind.nl/wp-content/uploads/2017/04/i-en-w-magazine-maart-2017-dyscalculie-bij-volwassenen-1.pdf

Cursistprofielen Laaggeletterdheid NT1 & NT2 Cursisten in Lees- en schrijfcursussen en hun onderwijs. Kurvers, J., Dalderop, K., & Stockmann, W. (2013). Tilburg: Universiteit van Tilburg. steunpuntbasisvaardigheden.nl/wp-content/uploads/2013/05/Rapport-Onderzoek-Cursistprofielen-def.pdf

Immigratie en integratie het grootste probleem van Nederland. Jansen, D. (2017).

Vergelijking van het Raamwerk Nederlandse en Standaarden en eindtermen ve. Thijssen, R., (2013). Den Bosch.

Taalvoorhetleven.ee.dockbite.nl/assets/.../Laaggeletterdheid_Hoe_leren_basistraining, p. 10 en 11

Verschillen in leesklimaat bij allochtonen en autochtonen in Nederland. Broeder, P. (2011). Cultuurnetwerk.

Vrijtijdsbesteding van allochtonen en autochtonen in de openbare ruimte; een onderzoek naar de relatie met sociaal-economische en etnisch-culturele kenmerken. Jókövi, E.M (2001). Wageningen.

Aanbevolen literatuur

- Actieprogramma *Tel mee met Taal*. (2014). Den Haag: OCW/SZW/VWS.
www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2015/03/06/actieprogramma-tel-mee-met-taal
- Adult Education Survey. (2007). Brussels: European Commission: Eurostat.
ec.europa.eu/eurostat/web/microdata/adult-education-survey
- Beroepskrachten en vrijwilligers in de volwasseneneducatie. Steehouder, P. and Janssen-de Goede, M. (2017). 's-Hertogenbosch: Elektronisch platform voor volwasseneneducatie in Europa
ec.europa.eu/epale/nl/node/37986
- Eerste tussenevaluatie landelijke implementatie taaltrajecten *Taal voor het Leven* door Stichting Lezen & Schrijven op het gebied van sociale inclusie en leesvaardigheid. De Greef, M. (2017). 's-Hertogenbosch: CINOP. www.lezenenschrijven.nl/uploads/doe-mee/Factsheet_Wetenschappelijke_rapportage_Impact_taaltrajecten_Taal_voor_het_Leven.pdf
- Equipped for the Future. Content standards. What Adults Need to Know and Be Able to Do in the 21st Century*. Stein, S. (2000). Washington: National Institute for Literacy.
www.fi.uu.nl/nl/wiki/eff/standards_guide.pdf
- Feiten & Cijfers Geletterdheid 2016. Overzicht van de gevolgen van laaggeletterdheid en de opbrengsten van investeringen voor samenleving en individu. De Greef, M., Segers, M., & Nijhuis, J. (2017). Den Haag: Stichting Lezen & Schrijven.
www.lezenenschrijven.nl/uploads/editor/201602_SLS_Litstudie_FeitenCijfers_web.pdf
- First Results from the Survey of Adult Skills*. OECD. (2013). *OECD Skills Outlook 2013*: Paris: OECD Publishing. skills.oecd.org/skillsoutlook.html
- Het leren zoals het is... bij volwassenen met een geletterdheidsrisico (samenvatting)*. Vermeersch, L. and Vandenbroucke, A. (2010). Leuven: Katholieke Universiteit Leuven.
bvekennis.nl/Bibliotheek/10-0390_R1348.pdf
- Hoe leren volwassenen?* Waelen, J., & Broecheler, M. (2017).
www.marnixacademie.nl/Home/Nieuws/ArticleId/63/hoe-leren-volwassenen.
- Impactonderzoek taaltrajecten Taal voor het Leven* door Stichting Lezen & Schrijven op het gebied van sociale inclusie en leesvaardigheid. Deel A. De Greef, M., Segers, M., Jan, N., & Fond Lam, J. (2014). Maastricht: Maastricht University. www.bvekennis.nl/Bibliotheek/15-0279.pdf
- Impactonderzoek taaltrajecten Taal voor het Leven* door Stichting Lezen & Schrijven op het gebied van sociale inclusie en leesvaardigheid. Deel B. De Greef, M., Segers, M., Jan, N., & Fond Lam, J. (2014). Maastricht: Maastricht University.
www.lezenenschrijven.nl/uploads/editor/Rapportage_evaluatie_taaltrajecten_Taal_voor_het_Leven_Deel_B_Schrijfvaardigheid_27-10-2014_def.pdf
- Laaggeletterdheid. Leidraad voor doorverwijzers*. Bersee, T., De Boer, D., & Defesche, P. (2008). 's-Hertogenbosch: CINOP.
www.basisvaardigheden.nl/informatie/overheid/item/laaggeletterdheid-leidraad-voor-doorverwijzers
- Over de relatie tussen lees- en rekenvaardigheden en financiële problemen*. Madern, T., Jungmann, N., & Van Geuns, R. (2016). Amsterdam: Stichting Beheer en Ontwikkeling Instrumenten Ondersteuning Vakmanschap Sociaal Domein.
www.fi.uu.nl/publicaties/literatuur/20160213_lees_en_rekenvaardigheden.pdf

Rekenen-wiskunde en taal: een didactisch duo. Panama Van Eerde, H. A. A. (2009). -Post. Rekenwiskundeonderwijs: onderzoek, ontwikkeling, praktijk, 28(3), 19-32.

www.fi.uu.nl/publicaties/literatuur/7214.pdf

Taal telt! Een onderzoek naar de rol van taalvaardigheid en tekstbegrip in het realistisch wiskundeonderwijs. Prenger, J. (2005). Groningen, Rijksuniversiteit Groningen.

Vrijwilligers in educatieve trajecten. Rollen, taken en competenties. Hanekamp, M., & Bos, I. (2012). 's-Hertogenbosch: CINOP. www.lflplatform.net

www.fi.uu.nl/publicaties/literatuur/2016_raamwerk_docent_basisvaardigheden.pdf